

Ünssüz bolmaň!

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Ünssüz bolmaň! ÜNSSÜZ BOLMAŇ!

Aýasofýa meselesi näme üçin soňky günleriň baş temasyna öwrüldi?

Sorag häzirlikçe şu duran ýerinde dursun, jogabyna soňrak dolanyp geleris...

Arhitektura taryhymyzy “Fossati doganlar” bolmazdan göz önüne getirmek mümkin däl.

Gaspere Fossati (1809-1883) bilen Žuzeppe Fossati (1822-1891) şweýsariýaly doganlar.

Gaspere Fossati 1833-nji Russiýa gitdi, üç ýyldan soň Peterburgda köşk arkitektory adyna eýe boldy.

Rus patyşasy Gaspere Fossatini Stambuldaky rus ilçihanasynyň ýerine uly we haýbatly bina gurmaklygy tabşyryp, Stambula ýollady. Gaspere ýanyna çagyran Žuzeppe Fossati bilen bile 1838-nji ýylda ilçihana binasynyň gurluşygyna başlady. Binanyň dabaraly açylyşy 1845-nji ýylda bolup geçdi.

Ilçihananyň gurluşygy dowam edip durka, 1847-nji ýylda Soltan Abdylmejrit Fossati doganlary köşge çagyrdy we olary Aýsofýanyň restawrasiýa işlerini ynandy...

Şol döwür... Kawalaly Mämmet Aly paşa topalaňynda Osmanly döwletine ýardam eden Russiýa bilen gatnaşyklarymyz Balkan ýurtlary sebäpli juda ýaramazlaşypdy.

Diplomatik gatnaşyklary göwnejaý ýöredýändigini bilen tanalan Abdylmejrit Russiýanyň ilçihanasyny guran Fossato doganlara Aýasofýanyň restawrasiýasyny “yumşama syýasaty” sebäpli

tabşyrypdy. Aýasofýa Russiýanyň prawoslawlary üçin mukaddes saýylýan ýerdi.

Bu taryhy maglumaty-da bir gapdala goýalyň, häzir muňa-da dolanyp geleris...

Düýn «Hürriyet» gazetiniň baş sahypasynda şeýle makala çykdy:

“Baş ýepiskop hetdini aşdy!”

Afinanyň baş ýepiskopy Ýeronimus Aýasofýanyň metjide öwrülme talabyna: “Bu bir oýun. Türkiýäniň muňa het edip bilmejegine ynanýaryn” diýipdi.

Sözler degnaña degijidi.

Ýazgymyň üstüne goşjaklarym entek gutaranok:

■ **ABŞ NIREDEN PEÝDA BOLDY?**

Iýun aýynda yzly-yzyna täsin çykyşlar boldy.

Biri Prezidentiň kömekçisi Fuat Oktaýa degişli...

Ýene biri Daşary işler ministri Mewlüt Çawuşogluna.

Olar şeýle diýdi:

“ – Türkiýe we ABŞ – Liwiýa meselesinde bilelikde hereket etmegi meýilleşdirýär. Ýoldaş Trampam muny oňaýlady we biziň derejämizde, ýagny Daşary işler, Goranmak ministrleriniň derejesinde, howpsuzlyk gulluklarynyň derejesinde bilelikde iş alyp barmak barada görkezme aldyk. Häzir tehniki işgärlerimiz gepleşikleri alyp barýar. Bärde bilelikde hereket etmegimiz sebitiň asudalygy we Liwiýanyň gelejegi üçinem möhümdir...”

Çykyşlary diňlänimde şeýle diýdim: “Liwiýa meselesini Russiýa bilen gepleşik geçirip çözüp durkalar, şü ikiarada ABŞ bilen näme üçin bilelikde hereket edip başladykka?”

Siriýada bolşy ýaly Liwiýada-da Russiýa bilen hyzmatdaşlyk edemzokmydyk?

CIA-nyň ýarak iti Haftere garşy Liwiýada urşamzokmydyk?

Şu ýylyň başynda Moskwada parahatçylygy üpjün etmek boýunça gepleşiklere başlananmydyk?

Russiýanyň Hafterli meseläni harby ýol arkaly çözüp bilmejegini we başlanan parahatçylyk gepleşiklerini böwetländigini eşitmänmidik?

Şindi birdenkä ABŞ nirden peýda boldy?

Şeýle-de, Goranmak ministri Hulusi Akar bilen rus kärdeşi Sergeý Şoygunyň arasynda Liwiýa boýunça ýakyndan hyzmatdaşlyk

etmek gepleşikleri dowam edip ýörkä, ministr Akaryň ele geçirlen rus markaly hüjüm edişi wertolýotyň öňünde BBC-ä interwu bermesine nähili düşünmeli?

Gürrüňsiz, Türkiýe Liwiýa babatda köpugurly daşary syýasat ýöredip biler, ýöretmelidirem.

Meniň ünsümi çeken zat – Russiýa bilen aramyza çöp atmak üçin kimdir birileriniň düwmä basyp-basmandygy... Munuň bilen baglanyşyklylykda FETÖ eli bilen düşürilen rus uçaryny-da ýatlatmak isleýäris... Ortada ýeterlik esasly sebäpler ýokka, bugünkü gün birdenkä Aýasofýa çekişmesi hut şu sebäpli merkezimize oklandymyka?

Hawa, maksat Russiýa bilen gatnaşyklarymyzy gaýtadan bozmakmy? Kim ol “barmak?”

Galyberse-de, Russiýanyň Prawoslaw buthanasynyň Ukraina meselesi sebäpli bize “sary kart” görkezendine we ABŞ-nyň gysajynda hasaplanýan grek baş ýepiskoplarynyň degnaña degiji çykyşlaryna hut şu nukdaýnazardan baha bermeli dälmi?

Türkiýäni Russiýa garşy kimler gylawlandyrýarka?

■ FETİHİN SIMWOLY

Hemişe diýen ýaly gazediň meň paýyma berýän burçunda «(wakalary) okap bilme (analizleme, seljerme) ýumagynyň ujuny» görkezýäris:

Deňeşdirmeli taryh!

Aýasofýanyň 1935-nji ýylda muzeýe öwrülme karary barada çekişmä girjek bolsaňyz, onda hökman şol ýyllaryň Türkiýesiniň Günbatar we SSSR bilen syýasy gatnaşyklaryny doly bilmek gerek.

Biz Türkiýe respublikasyny 1923-nji ýylda gurduk. Emma, Günbataryň gözi bize şonda-da Osmanly hökmünde garaýardy we olar üçin baş maksadtmyz gaýtadan Osmanly imperiýasyny gurmakdy! Olar bize özlerine abanan howp hökmünde garamaklaryny bes edenokdylar...

Buthanany metjide ýa-da metjidi buthana öwürmek fetih syýasatynyň simwolydyr.

Biz şol döwür Rumyniýa, Gresiýa, Ýugoslawiýa bilen Balkan

ylalaşygyny baglaşdyk. SSSR bilen diňe dostluk däl, ikitaraplaýyn söwda hyzmatdaşlygyny etmek baradaky ylalaşygýda baglaşypdyk.

Ynha... Şol wagtdan başlap, fetih meýlimiziň ýokdugyny ýer ýüzüne görkezmek üçin Aýasofýany muzeýe öwürpdik. (Özem hut şu psihologik propoganda arkaly Hataýy çäklerimize goşduk.)

Häzir... Liwiýa meselesinde iň dogry syýasat ýöredip durkak, fetihçi görünmek üçin Aýasofýany metjide öwürjek bolýarysmyka? Heý, bular ýalam bir daşary syýasat ýöredilermi?

Özem... Russiýany garşymyza dikjek bu howply syýasatyň Türkiýä berjek ýeke peýdasyny görkezip biljek barmy?

Ýatladýaryn:

Russiýa bilen bozulan gatnaşyklary düzeltmek islän Soltan Abdylmejrit özüni birdenkä iňlisler-fransuzlar bilen bile Russiýa garşy turzulan Krym urşunyň ortasyndan tapdy oturyberdi!

Ünssüz bolmaweriň!..

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 08.07.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW,
Stambul uniwersitetiniň talyby. Publisistika